

MILENA KINDZIUK

(UKSW)

RAFAŁ ŁATKA

(BBH IPN)

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „WIARA I PATRIOTYZM. MSZE ZA OJCZYZNĘ BŁ. KS. JERZEGO POPIEŁUSZKI. W 100-LECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI”, WARSZAWA, 18 PAŹDZIERNIKA 2018 ROKU

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego i Biuro Badań Historycznych IPN w Warszawie zorganizowały ogólnopolską konferencję naukową „Wiara i patriotyzm. Msze za Ojczyznę bł. ks. Jerzego Popiełuszki. W 100-lecie odzyskania niepodległości”. Obrady odbyły się w przeddzień 34. rocznicy męczeńskiej śmierci kapłana, 18 października 2018 r. w Warszawie, w Auli im. Jana Pawła II UKSW przy ul. Dewajtis 5. Konferencja została objęta Patronatem Narodowym Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Wpisuje się ona również w obchody rocznicy odzyskania niepodległości, organizowane przez Instytut Pamięci Narodowej. Przeprowadzono ją w ramach Centralnego Projektu Badawczego IPN „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”. Jej merytorycznymi organizatorami byli dr Milena Kindziuk z UKSW i dr Rafał Łatka z BBH IPN.

Obrady otworzyli kard. Kazimierz Nycz, arcybiskup metropolita warszawski, ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński, rektor UKSW, oraz dr Jarosław Szarek, prezes Instytutu Pamięci Narodowej. Kardynał Nycz wyraził przekonanie, że postać i przesłanie ks. Jerzego są w Polsce coraz lepiej znane, gdyż „coraz bardziej wchodzimy w głąb tego, co nam zostawił jako testament i przesłanie”. „Teraz chodzi o to, aby nie poprzestać na powierzchni znajomości osoby, dzieła, nauczania ks. Popiełuszki, tak jak nam to czasem grozi przy św. Janie Pawle II. Musimy zgłębiać poważne tematy i iść w głąb tego, co nam chciał przekazać błogosławiony męczennik” – podkreślał metropolita warszawski. Wspomniał także, że miał okazję koncelebrować jedną z mszy św. z ks. Jerzym, w Nowej Hucie, zorganizowaną przez

KONFERENCJE

ks. Kazimierza Jancarza. „Zapamiętałem ks. Popiełuszkę jako kapłana, który był bardzo skupiony podczas tej mszy św., skoncentrowany na tym, co najważniejsze”. Ksiądz rektor Stanisław Dziekoński przypomniał znaczenie nauczania bł. ks. Popiełuszki dla współczesnych pokoleń Polaków. Podkreślił, że jego przesłanie wpisuje się w misję Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Natomiast prezes IPN, dr Jarosław Szarek, przypomniał, że ks. Jerzy obficie czerpał w swoich kazaniach z nauczania prymasa Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II. Zaznaczył, że idea Mszy za Ojczyznę narodziła się w Sierpniu '80, by skupić ruch robotniczy wokół krzyża, a same msze były modlitwą za wielkie dzieło „Solidarności”. „W stanie wojennym, kiedy ludziom odebrano nadzieję, przemocą uderzono w »Solidarność«, były miejscem dla ludzi, którzy pozostali wierni jej idei, mogli się spotkać, być we wspólnocie” – podkreślał. Prezes IPN zaznaczył także, że przesłanie ks. Jerzego Popiełuszki „zło dobrem zwyciężaj” dodawało wtedy nadziei, odwagi i siły oraz że jest ono także aktualne i potrzebne dzisiaj, we współczesnym świecie. „To, co należy podkreślić, to fakt, że takich mszy w całej Polsce były w tym czasie setki, nawet w małych miasteczkach. I to była niezwykła rola Kościoła w tym czasie, który stał się tym miejscem, tą oazą wolności, przystanią dla działaczy »Solidarności« w całej Polsce” – ocenił Jarosław Szarek.

Konferencja składała się z czterech paneli. Głos zabrali wybitni specjaliści zajmujący się historią Kościoła katolickiego w Polsce w okresie komunistycznej dyktatury.

W pierwszej sesji wystąpiło trzech referentów: ks. prof. dr hab. Józef Naumowicz z UKSW, dr Rafał Łatka z BBH IPN oraz senator RP prof. dr hab. Jan Żaryn, reprezentujący UKSW. Ksiądz prof. Naumowicz, notariusz procesu kanonizacyjnego ks. Popiełuszki, omówił przebieg procesu beatyfikacyjnego, prowadzonego w Warszawie w latach 1997–2001. Proces doprowadził do uznania ks. Jerzego za męczennika za wiarę. W tym kontekście ks. Naumowicz podkreślał, że Msze za Ojczyznę stanowiły fenomen nie tylko społeczny, lecz także głęboko duchowy i ściśle religijny. „Msze św. za Ojczyznę były bardzo potrzebne, gdyż wyrastały z potrzeb religijnych całego polskiego społeczeństwa. Nie bez znaczenia był dający się zauważyć od pierwszych takich mszy charyzmat ks. Popiełuszki, który nadawał celebracjom odpowiednią atmosferę religijną”. Profesor Żaryn zaznaczył w wystąpieniu, że w raporcie gubernatora rosyjskiego o polskich kapłanach w 1901 r. pisano: „Dla księdza katolickiego służenie ołtarzowi i sprawie narodowej [...] jest symbolem nierozłącznym. Słowa te mogłyby także pochodzić od przedstawiciela władz komunistycznych w XX w. Śmierć kapłanów, najczęściej męczennika, zadawana była z nienawiści do Polski suwerennej i chrześcijańskiej. Lista męczenników – duchownych XX w. jest długa, a kończy się na ks. Jerzym Popiełuszcze – wzorze polskiego kapłana”. Dr Łatka wskazywał w referacie, że jednym z celów władz PRL w dekadzie lat osiemdziesiątych było zapobieganie współpracy opozycji z duchowieństwem. Dygnitarze PZPR przy pomocy SB i Urzędu ds. Wyznań starali się izolować działaczy „Solidarności” i „kleru”. To zadanie było szczególnie istotne w stanie wojennym. Rola księży odprawiających nabożeństwa za ojczyznę była kluczowa w podtrzymywaniu ducha oporu w społeczeństwie. Władze komunistyczne naciskały na biskupów, by zabronili głoszenia kazań ukazujących prawdziwą twarz totalitarnego systemu.

Drugi panel konferencji składał się z trzech referatów: dr Mileny Kindziuk z UKSW, o. dr. Gabriela Bartoszewskiego i ks. prof. Jana Sochonia z UKSW. Pierwsza prelegentka wskazywała, że Msze za Ojczyznę stały się kulminacyjnym punktem całej posługi dusz-

pasterskiej ks. Popiełuszki. Dzięki niezwyklej oprawie religijnej i artystycznej pozwalały lepiej poznać historię Polski. Sprawiły też jednak, że ludzie niekiedy po wielu latach powracali do wiary i do Kościoła. Wspomniane msze św. stały się także przyczyną prześladowań księdza Popiełuszki, nagonki w prasie, oskarżeń władz, a w konsekwencji – jego męczeńskiej śmierci. Spojrzenie referentki uzupełniło przedłożenie o. Bartoszewskiego zatytułowane „Przesłanie Mszy za Ojczyznę sprawowanych przez ks. Jerzego Popiełuszkę w latach 1982–1984”. Prelegent wskazał na główne elementy duszpasterskie i patriotyczne homilii ks. Jerzego. W ostatnim z referatów ks. prof. Sochoń podkreślał, że w kazaniach ks. Popiełuszko ukazywał stosowanie treści ewangelicznych w życiu religijnym. Mówił zwłaszcza o sferze zbawienia, sprawach społecznych i patriotycznych. Jakość życia wewnętrznego wpływa – przekonywał żoliborski kapłan – na jakość zachowań politycznych. Nie wolno jednak, zdaniem referenta, uznawać nauczania ks. Popiełuszki za narzędzie zdwajające działania ściśle polityczne.

W trzecim panelu sesji wystąpili: dr hab. Paweł Skibiński z UW, ks. dr hab. Norbert Mojżyn z UKSW i dr Łucja Marek z Oddziału IPN w Krakowie. Pierwszy z prelegentów omówił wizytę Giulia Andreottiego, przywódcy włoskiej chrześcijańskiej demokracji, przy grobie ks. Jerzego w grudniu 1984 r. To, co dla Polaków było wyrazem wielkiego duchowego poruszenia, nie znalazło zrozumienia w oczach włoskiego polityka. Drugi referent zaznaczył w swoim wystąpieniu, że muzeum ks. Popiełuszki jest jak żywe mauzoleum, święta składnica szczątków, pamiątek i dokumentów; służy przekazywaniu przyszłości zmaterializowanej pamięci o przeszłości. Tego rodzaju skumulowaną treść zawiera Muzeum Błogosławionego Księdza Jerzego Popiełuszki. Znajduje się w podziemiach świątyni-sanktuarium, gdzie posługiwał, i blisko jego grobowca oraz plebanii, w której mieszkał. W trzecim referacie dr Marek podkreśliła, że Msze za Ojczyznę uczestnicy nazywali „dwie godziny wolności”. Komunistyczne władze, piórem Jerzego Urbana (ps. Jan Rem), próbowały wmówić Polakom, że to „seanse nienawiści”. Zarzut był absurdalny – ks. Jerzy wskazywał, jak „nie dawać się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężać”.

W ostatniej sesji konferencji wystąpili: dr hab. Konrad Białecki z Oddziału IPN w Poznaniu, dr Zbigniew Stanuch z Oddziału IPN w Szczecinie oraz dr hab. Krzysztof Sychowicz z Oddziału IPN w Białymstoku. Profesor Białecki wskazywał, że opozycja w Koninie i okolicach nie była ukierunkowana na otwartą walkę z ówczesną władzą, lecz na pogłębioną formację parafian w duchu służby Bogu i ojczyźnie. Msze za Ojczyznę, pielgrzymki do sanktuarium w Licheniu, niezależne harcerstwo i konfraternia im. ks. Jerzego Popiełuszki – to tylko niektóre z przykładów aktywności duchownych i świeckich w parafii pw. św. Wojciecha w Koninie w latach dziewięćdziesiątych XX w. Na przykładzie tej konkretnej parafii można ukazać, w jaki sposób służąc Bogu i ojczyźnie, starano się wówczas wprowadzać w życie słowa często powtarzane przez ks. Jerzego: „Zło dobrem zwyciężaj”. Drugi z referentów podkreślał, że msze św. w intencji ojczyzny odprawiano na Pomorzu Zachodnim jeszcze przed zamordowaniem ks. Jerzego. Eucharystyczne spotkania gromadziły tłumy i szybko stały się źródłem napięć w relacjach z lokalnymi władzami państwowymi. Msze integrowały środowiska katolickie, wzmacniały wiarę, dodawały otuchy. Stanowiły pewnego rodzaju powiew wolności. Ostatni z prelegentów zaznaczył, że oprócz ruchu „Solidarności” na oszukiwane społeczeństwo w pierwszej

KONFERENCJE

połowie lat osiemdziesiątych oddziaływały wystąpienia części duchownych – najbardziej ks. Popiełuszki. Śmierć ks. Jerzego z rąk funkcjonariuszy SB wywarła olbrzymi wpływ zarówno na pojedyncze osoby, jak i całe środowiska. Efektem tego stało się m.in. kontynuowanie przez ks. Stanisława Suchowolca odprawiania Mszy w intencji Ojczyzny i ks. Popiełuszki. Wydarzenia te wpłynęły także na postawę części młodzieży. Odpowiedzią władz były działania operacyjne aparatu bezpieczeństwa w województwie białostockim.

W konferencji wzięli udział przedstawiciele rodziny Popiełuszków: Grażyna Siemion, siostrzenica ks. Jerzego, oraz ks. Kazimierz Gniedziejko, kuzyn ze strony matki. Ponadto uczestniczyli w niej liczni świadkowie epoki, duchowni współpracujący z ks. Popiełuską i jego przyjaciele, wśród nich m.in. ks. infułat Jan Sikorski, ks. Czesław Banaszkiwicz, ks. Marcin Wójtowicz, ks. Grzegorz Kalwarczyk. Kościół św. Stanisława Kostki w Warszawie reprezentował ks. Michał Kotowski. Byli obecni też ks. Zbigniew Kras, kapelan prezydenta RP Andrzeja Dudy, a także przedstawiciele Warszawskiej Kurii Metropolitalnej z ks. kanclerzem Januszem Bodzonym na czele.

Swą obecność wyraźnie zaznaczyli hutnicy z Huty Warszawa, którzy uzupełniali referaty o ważne świadectwa. W imieniu hutników Karol Szadurski publicznie podziękował organizatorom za tę ogólnopolską konferencję naukową i wręczył im najnowszy album poświęcony ks. Jerzemu pt. *Huta Warszawa. Historia naszej „Solidarności”*.

Konferencja cieszyła się też ogromnym zainteresowaniem mediów, byli obecni przedstawiciele: TVP1, TVP info, TV Polsat, programów Między Ziemią a Niebem, Kościół i świat. Swych pracowników wysłali również m.in.: Radio24, Informacyjna Agencja Radiowa, PR1, PR3, Radio Plus, Katolicka Agencja Informacyjna, Polska Agencja Prasowa, „Niedziela”, „Gość Niedzielny” i portal wPolityce.pl.

Obradom towarzyszyła liczna publiczność (mniej więcej 300 osób, w tym wielu przyjezdnych z różnych regionów Polski, m.in. z okolic Suchowoli i Białegostoku, czyli z rodzinnych stron ks. Popiełuszki).

Następnego dnia, 19 października, w rocznicę męczeńskiej śmierci bł. ks. Jerzego, podczas mszy św. w kościele św. Stanisława Kostki do obrad odniósł się kard. Kazimierz Nycz, który stwierdził w kazaniu, że „ogólnopolska konferencja naukowa zorganizowana przez UKSW i IPN była ważnym wydarzeniem, wpisującym się w propagowanie przesłania kapłana męczennika we współczesnej Polsce”.

MILENA KINDZIUK – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Autorka wielu biografii, m.in.: *Kardynał Józef Glemp. Ostatni taki Prymas* (Warszawa 2010), *Matka Papieża. Poruszająca opowieść o Emilii Wojtyłowej* (Kraków 2013), *Matka świętego. Poruszające świadectwo Marianny Popiełuszko* (Kraków 2017) oraz *Jerzy Popiełuszko. Biografia* (Kraków 2018), a także innych książek o ks. Jerzym, które przetłumaczono m.in. na języki: włoski, francuski, słoweński, hiszpański. Autorka wywiadu rzeki pt. *Rodzice Prezydenta. Z prof. Janiną Milewską-Dudą i prof. Janem Tadeuszem Dudą rozmawia Milena Kindziuk* (Kraków 2015) nagrodzonej FENIKSEM Specjalnym 2016. Członek redakcji „Biuletynu IPN”, współpracownik pism: „Sieci”, „wSieci Historii”, „Niedziela” oraz portalu wPolityce.pl. Autorka także wielu artykułów naukowych. W maju 2017 r. odznaczona przez prezydenta RP Andrzeja

KONFERENCJE

Dudę Brązowym Krzyżem Zasługi za działalność na rzecz rozwoju nauki. Nominowana do Nagrody Dziennikarskiej im. Biskupa Jana Chrapka „Ślad”.

MILENA KINDZIUK – PhD in the humanities, assistant professor at the Institute of Media Education and Journalism of the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. Author of many biographies, inter alia: *Cardinal Józef Glemp. The last Primate of his league* (Warsaw 2010), *The Mother of the Pope. A moving story about Emilia Wojtyła* (Cracow 2013), *The Mother of the Saint. A moving testimony of Marianna Popiełuszko* (Cracow 2017) and *Jerzy Popiełuszko. Biography* (Cracow 2018), as well as other books about priest Jerzy which were translated into Italian, French, Slovenian, Spanish and other foreign languages. Author of the extended interview entitled *Parents of the President. Prof. Janina Milewska-Duda and Prof. Jan Tadeusz Duda in an interview with Milena Kindziuk* (Cracow 2015), rewarded with Special FENIKS 2016. Member of the editorial board of the Bulletin of the INR, cooperating with journals “Sieci”, “wSieci Historii”, “Niedzila” and wPolityce.pl. Author of many academic articles as well. In May 2017, she was decorated by President of the Republic of Poland Andrzej Duda with the Bronze Cross of Merit for her activities for the development of science. Nominated to the Bishop Jan Chrapka Prize for Journalists “Ślad”.

RAFAŁ ŁATKA – historyk i politolog, doktor nauk społecznych z zakresu nauk o polityce, pracownik naukowy Biura Badań Historycznych IPN, koordynator Centralnego Projektu Badawczego IPN „Władze komunistyczne wobec Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce 1944–1989”. Redaktor serii wydawniczych „Kościół katolicki w dokumentach” i „Biskupi w realiach komunistycznego państwa”. Autor, współautor i redaktor 13 książek, m.in.: *Kościół katolicki w Polsce rządzonej przez komunistów* (wspólnie z J. Mareckim, Warszawa 2017), *Arcybiskup Antoni Baraniak 1904–1977* (wspólnie z K. Białeckim, R. Reczkiem i E. Wojcieszki, Poznań–Warszawa 2017), *Polityka władz PRL wobec Kościoła katolickiego w województwie krakowskim w latach 1980–1989* (Kraków 2016), *Komuniści i Kościół w Polsce „ludowej” w perspektywie centralnej i krakowskiej* (Warszawa 2016), *Pielgrzymki Jana Pawła II do Krakowa w oczach SB. Wybór dokumentów* (Kraków 2012). Sekretarz redakcji czasopisma „Pamięć i Sprawiedliwość”, członek redakcji pism „Glaukopis” i „Myśl.PL”.

RAFAŁ ŁATKA – historian and political scientist, PhD in social sciences in the field of political sciences, researcher in the Historical Research Office of the Institute of National Remembrance, coordinator of the Central Research Project of the INR “The position of the communist authorities towards churches and religious associations in Poland 1944–1989”. Editor of the publishing series: “The Roman Catholic Church in documents” and “Bishops in the realities of the communist state”. Author, co-author and editor of 13 books, inter alia: *The Roman Catholic Church in Poland during the communist government* (in cooperation with J. Marecki, Warsaw 2017), *Archbishop Antoni Baraniak 1904–1977* (in cooperation with K. Białeckim, R. Reczek and E. Wojcieszki, Poznań–Warsaw 2017), *The policy of the authorities of the People’s Republic of Poland against the Roman Catholic Church in the Krakowskie Voivodeship in the years 1980–1989* (Cracow 2016), *Communists and the Roman Catholic Church in the “People’s” Poland from the central and Cracow’s perspective* (Warsaw 2016), *Pilgrimages of John Paul II to Cracow from the perspective of the Security Service. A selection of documents* (Cracow 2012). Secretary of the “Remembrance and Justice” magazine, member of the editorial board of “Glaukopis” and “Myśl.PL” magazines.